

RAAP-NOTITIE 1704

Plangebied Stationsstraat 24 te Elst

Gemeente Overbetuwe

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: de heer/mevrouw Baptist

Titel: Plangebied Stationsstraat 24 te Elst, gemeente Overbetuwe; archeologisch vooronderzoek:
een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: juni 2006

Auteur: drs. N.M.J.E. Boemaars

Projectcode: OVSE

Bestandsnaam: NO1704-OVSE.qxd

Projectleider: drs. N.M.J.E. Boemaars

Projectmedewerker: drs. F. van Oosterhout

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 17631

Autorisatie: drs. H.F.A. Haarhuis

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2006

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de heer/mevrouw Baptist heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 6 juni 2006 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw (uitbreiding) aan de Stationsstraat 24 te Elst in de gemeente Overbetuwe. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voorzover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

De in het veld vastgestelde paleo-geografische opbouw komt goed overeen met de bevindingen van het bureauonderzoek. In het plangebied komen oever- en beddingafzettingen voor die behoren tot de Ressense stroomgordel. De oeverafzettingen gaan op een diepte variërend van 95 tot 195 cm -Mv over in beddingafzettingen.

Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied geen archeologische resten aangetroffen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische waarden optreden. Derhalve worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan. De geplande ingrepen kunnen, voorzover het archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd. Wel maken wij u erop attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van (niet-voorspelbare) toevalsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 47).

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de heer/mevrouw Baptist heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 6 juni 2006 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw (uitbreiding) aan de Stationsstraat 24 te Elst in de gemeente Overbetuwe. Het inventariserend veldonderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied

Het plangebied (ca. 0,1 ha) ligt in de bebouwde kom van Elst, ten zuidwesten van de Stationsstraat (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40C van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 186.920/436.425. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik als tuin (gras en beplanting).

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het bureau- en inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998).

RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd (in de loop van 2006 gaat de ROB op in de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg [RACM]).

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied ligt in een zone met oever- op beddingafzettingen. Deze afzettingen maken deel uit van de Ressense stroomgordel (Berendsen e.a., 2001; Berendsen & Stouthamer, 2001). De beginfase van deze fossiele stroomgordel is op basis van ¹⁴C-dateringen en archeologische vondsten gedateerd op circa 3560 voor Chr. (Midden Neolithicum). De stroomgordel is actief gebleven tot circa 275 voor Chr. (Midden IJzertijd). In het plangebied ligt de top van het beddingzand tussen 1,0 en 1,5 m -Mv.

Op de geomorfologische kaart staat het plangebied aangegeven als een rivierkom- en oeverwalachtige vlakte (Stiboka/RGD, 1985: code 2M22). De bodem in het plangebied bestaat uit kalkhoudende ooivaaggronden: zware zavel en lichte klei met grondwatertrap VII (Stiboka, 1975: code Rd90A).

Historische geografie

Op de Kadastrale minuut uit 1819 is reeds historische bebouwing zichtbaar (Rijksarchief Gelderland, 1819). De Grote Historische Atlas van Nederland (1830-1855; Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990) en de chromotopografische kaart (1903), opgenomen in de Historische Atlas van Gelderland (ROBAS Producties, 1989), geven hetzelfde beeld weer. Het Huis de Hucht wordt op de chromotopografische kaart ook genoemd. Het is niet ondenkbaar dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn die in verband kunnen worden gebracht met bewoning uit die tijd.

Mogelijk aanwezige fundamenteën van deze historische bebouwing liggen echter hoogstwaarschijnlijk onder de huidige bebouwing. Het omliggende gebied bestaat in die periode uit boomgaarden en grasland.

Archeologie

Stroomgordels vormen van oudsher aantrekkelijke locaties voor bewoning. Dit komt tot uitdrukking in de relatief hoge dichtheid aan archeologische vindplaatsen op stroomgordels in het rivierengebied. Verspreid over de zandige afzettingen van de Ressenese stroomgordel zijn enkele tientallen archeologisch rijke locaties bekend die vaak als een ophoging in het landschap (zgn. woerd) herkenbaar zijn. In ARCHIS staan geen archeologische vondsten geregistreerd uit het plangebied. Daarentegen wordt de nabije omgeving van het plangebied gekenmerkt door een hoge dichtheid aan archeologische vindplaatsen. Het betreft zeer rijke nederzettingsterreinen met voornamelijk grondsporen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen op enige afstand, in de dorpskern van Elst. Behalve verschillende nederzettingsterreinen betreft het onder andere de fundamenteën van een Romeinse tempel onder de Nederlands Hervormde kerk van Elst (Monumentnummer 4262 en ARCHIS-waarnemingsnummer 25807). Circa 750 m ten noordoosten van het plangebied bevindt zich een rijk nederzettingsterrein met bewoningssporen uit de IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Het terrein staat bekend onder de namen de 'Hoge Hof' en de 'Woerd' (Monumentnummers 1098 en 12472). Iets ten westen van dit monument is in de zomer van 2002 een (tweede) Romeins tempelcomplex vastgesteld (Heunks, 2002 en 2004).

Archeologische verwachting

Overeenkomstig de van oudsher goede bewoningsmogelijkheden van meandergordels, wordt de Ressenese stroomgordel gekenmerkt door een hoge dichtheid aan vindplaatsen, daterend uit de periode IJzertijd tot en met Late Middeleeuwen. Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van Gelderland (Provincie Gelderland, 2004) geldt voor het plangebied een hoge kans op het aantreffen van archeologische resten. Ook volgens de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Overbetuwe (Heunks, 2004) valt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting. Deze verwachting is gebaseerd op de relatief hoge ligging van de Ressenese stroomgordel ter plaatse van het plangebied. Op grond hiervan en op grond van de aanwezigheid van oever- en beddingafzettingen van de Ressenese stroomgordel in het plangebied en de datering daarvan, alsmede de ligging van een groot aantal vindplaatsen in de nabije omgeving, gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied Stationsstraat 24 een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Gezien de geologische situatie bevinden eventuele resten zich waarschijnlijk binnen circa 1,0 m -Mv. Behalve met sporen van nederzettingsterreinen (zoals huisplattegronden en waterputten) moet rekening worden gehouden met het voorkomen van (resten van) begravingen, akkerarealen en infrastructurele werken. Archeologische resten zoals nederzettingsterreinen kunnen zijn afgedekt door jongere sedimenten.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het veldonderzoek zijn vijf boringen verricht (figuur 1). De boringen zijn zo gelijkmatig mogelijk over het plangebied verdeeld. Het aantal boringen is ruim voldoende voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 2,5 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

In alle boringen is het bodemprofiel verstoord tot een diepte variërend van 50 tot 125 cm -Mv. De verstoring betreft een pakket omgezette grond die bestaat uit (donker)bruingrijze klei met daarin grind en recent puin. Onder de verstoorde laag is in alle boringen een intact bodemprofiel aangetroffen. In het gehele plangebied wordt het bodemprofiel gekenmerkt door het voorkomen van oever- op beddingafzettingen van de Ressense stroomgordel. De oeverafzettingen bestaan uit bruingrijze tot lichtgrijsbruine, sterk tot uiterst siltige klei. De oeverafzettingen worden naar beneden toe geleidelijk zandiger en gaan over in de zandige beddingafzettingen van de Ressense stroomgordel. De top van het silt-arme, zeer grove tot uiterst grove zand begint tussen 95 en 195 cm -Mv. Het zand reikt tot ten minste 250 cm -Mv (de maximale boordiepte).

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen duiden op de aanwezigheid van mogelijke archeologische resten in het plangebied.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

De in het veld vastgestelde paleo-geografische opbouw komt goed overeen met de bevindingen van het bureauonderzoek. In het plangebied komen oever- en beddingafzettingen voor die behoren tot de Ressense stroomgordel. De oeverafzettingen gaan op een diepte variërend van 95 tot 195 cm -Mv over in beddingafzettingen.

Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied geen archeologische resten aangetroffen. Op grond hiervan kan worden gesteld dat in het plangebied, ondanks de hoge archeologische verwachting, naar alle waarschijnlijkheid geen behoudenswaardige archeologische resten voorkomen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische waarden optreden.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen. De geplande ingrepen kunnen, voorzover het archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd. Wel maken wij u erop attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van (niet-voorspelbare) toevalsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (ROB) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 47).

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek kan contact worden opgenomen met het bevoegd gezag (gemeente Overbetuwe).

Literatuur

- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001. *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., E.L.J.H. Faessen & H.F.J. Kempen**, 2001. *Zand in Banen. Zanddiepte-attentiekarten van het Gelders rivierengebied, met inbegrip van de uiterwaarden*. Provincie Gelderland, Arnhem.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Heunks, E.**, 2002. Plangebied Westeraam, omgeving tempelcomplex, gemeente Overbetuwe; een geomorfologisch onderzoek. *RAAP-rapport 848*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Heunks, E.**, 2004. Een archeologische beleidsadvieskaart (onderdeel van het Erfgoedplan Gemeente Overbetuwe). *RAAP-rapport 1074*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Provincie Gelderland**, 2004. *Cultuurhistorische Waardenkaart Gelderland (CHW-Gelderland)*. Provincie Gelderland, Arnhem (digitaal bestand).
- Rijksarchief Gelderland**, 1819. *Kadastrale minuut 1819, gemeente Elst, sectie D, blad 2*. Rijksarchief Gelderland, Arnhem.
- ROBAS Producties**, 1989. *Historische Atlas Gelderland, Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000; blad 511*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Stiboka**, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 40 West Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka/RGD**, 1985. *Geomorfologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote Historische atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 3: Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CHW	Cultuurhistorische Waardenkaart
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

afzetting	Neerslag of bezinking van materiaal.
14C-datering	(ook wel C14-datering) bepaling van gehalte aan radioactieve koolstof (14C) van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ouderdom kan worden afgeleid.
grondwatertrap	Traject tussen de gemiddeld hoogste en de gemiddeld laagste grondwaterstand.
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken.
lithologisch	Het sedimentaire gesteente (ook klei, zand, e.d.) betreffend (bijv. korrelgrootte).
meander	Min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht (genoemd naar de Meander in Klein Azië, thans Menderes).
oeverafzetting	Rug langs een rivier, bestaande uit overwegend zandige klei, zand en /of zavel.
oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal eerst bezinkt.
silt	Gronddeeltjes groter dan of gelijk aan 2 µm en kleiner dan 63 µm.
stroomgordel	Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaardafzettingen, al dan niet met restgeul(en).
vaaggronden	Minerale gronden zonder duidelijke podzol-B-horizont, zonder briklaag en zonder minerale eerdlaag.
woerd	Oude woongronden die doorgaans op de hogere delen van stroomruggen liggen. Het zijn nederzettingsterreinen die veelal reeds in de IJzertijd bewoond werden en waar als gevolg van langdurige bewoning een onmiskenbare, donker gekleurde afvallaag is gevormd.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Boorpuntenkaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Boorpuntenkaart.